

6 Fietsroutes / fietsapp Schatkaart van het Groninger Waddenland

FIETSRUTE 1 - VERHILDERSUM
Vette klei maakt rijke boeren (46 KM)

FIETSRUTE 2 - VERHILDERSUM
Cultuur en natuur hand in hand (40 km)

FIETSRUTE 3 - VERHILDERSUM
Werken en bidden op de wierden (38 km)

FIETSRUTE 4 - WARFFUM
Middeleeuwen, mooie dorpen en mooiste dorp (29 km)

FIETSRUTE 5 - WARFFUM
Zeehaven, werelderfgoed en archeologie (26 km)

FIETSRUTE 6 - WARFFUM
Handel, scheepvaart en mystiek (31 km)

6 🚲 Routes door Wadden Werelderfgoed Groningen

Ontdek de schatten van Wereld Erfgoed Waddenzee in Het Hogeland met deze routeplanner voor Groningen. Ontwerp je eigen mooie fietsroute op basis van jouw interesse of kies een van de themaroutes voor de fiets. Met de auto werkt het ook. Zet je fietsroute app en GPS aan en ontvang onderweg signalen wanneer er verhalen, foto's, filmpjes zijn met uitleg over wat er is te zien. Bijzondere - op het eerste gezicht verborgen - elementen in het Wadden landschap vertellen over de historie en ontstaansgeschiedenis van dit gebied met oude kreken die de Waddenzee achterliet, wierden (terpen), 12e-eeuwse kerken en monumentale boerderijen, het leven van de adel, de boer, de burger en de landarbeider die dit deel van Noord-Nederland tot bloei brachten in de 19e eeuw. Verhalen gekoppeld aan cultureel erfgoed, te vinden in Museum / Borg Verhildersum in Leens, in Openluchtmuseum Het Hoogeland in Warffum en cultuurlandschappen van Staatsbosbeheer. Dit samenwerkingsverband biedt u deze routeplanner gratis aan, dankzij steun van het Waddenfonds.

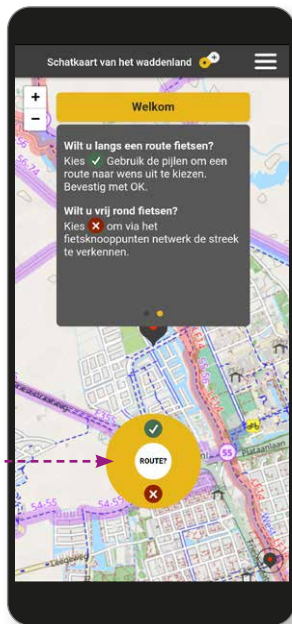
Download de app in de Google Play of Apple Play Store

De routes zijn gebaseerd op bestaande fietsknooppunten. Dus je vindt altijd de weg. Kies een kant en klare route, of fiets op de bonnefooi. Wie geen route kiest krijgt onderweg vanzelf een seintje als er een bezienswaardigheid in de buurt is. De Schatkaart van het Waddenland kunt u gratis downloaden in de Google Play Store of de Apple Play Store.

SCHATKAART VAN HET WADDENLAND, SCAN DE QR-CODE VOOR DE GRATIS APP

Hoe werkt de app Schatkist v/h waddenland

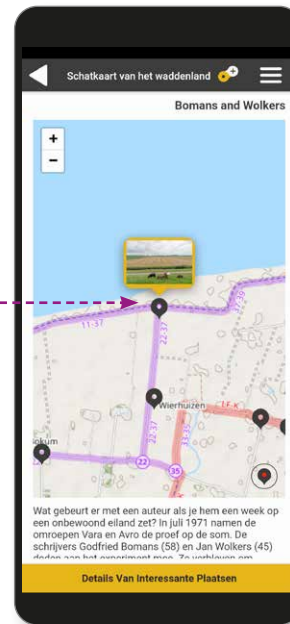
STAP 1. Download de app en kies een route via het groene vinkje of fiets waar je wilt met het rode kruisje.

STAP 2. Kies één van de zes routes en klik op OK. Bovenin zie je de naam van de route. Hier is dit "Vette klei maakt rijke boeren".

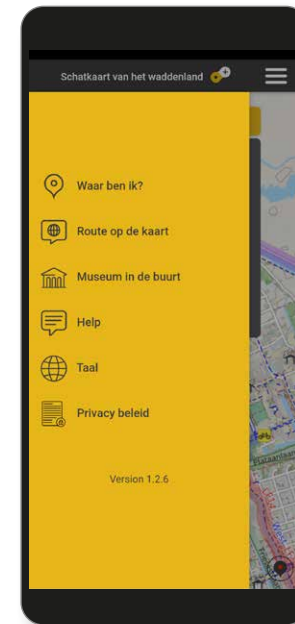
STAP 3. Bovenin zie je de routekaart met de zwarte punten met de bezienswaardigheden. De route is groen. Onderin een lijst met fietsknooppunten.

STAP 4. Klik op een marker en klik op de gele balk onderin voor meer informatie over het object.

STAP 5. Dan verschijnt de informatie in het nieuwe venster.

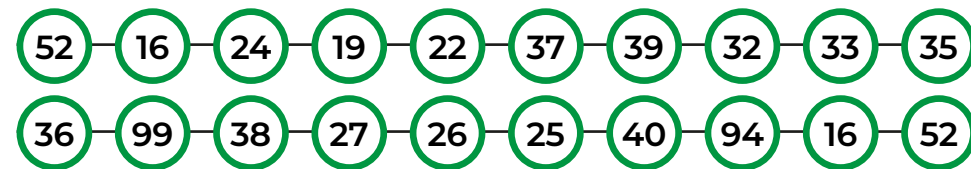

Bovenin zie je het menu voor de instellingen van de app.

FIETSRUTE 1

VETTE KLEI MAAKT RIJKE BOEREN (46 KM)

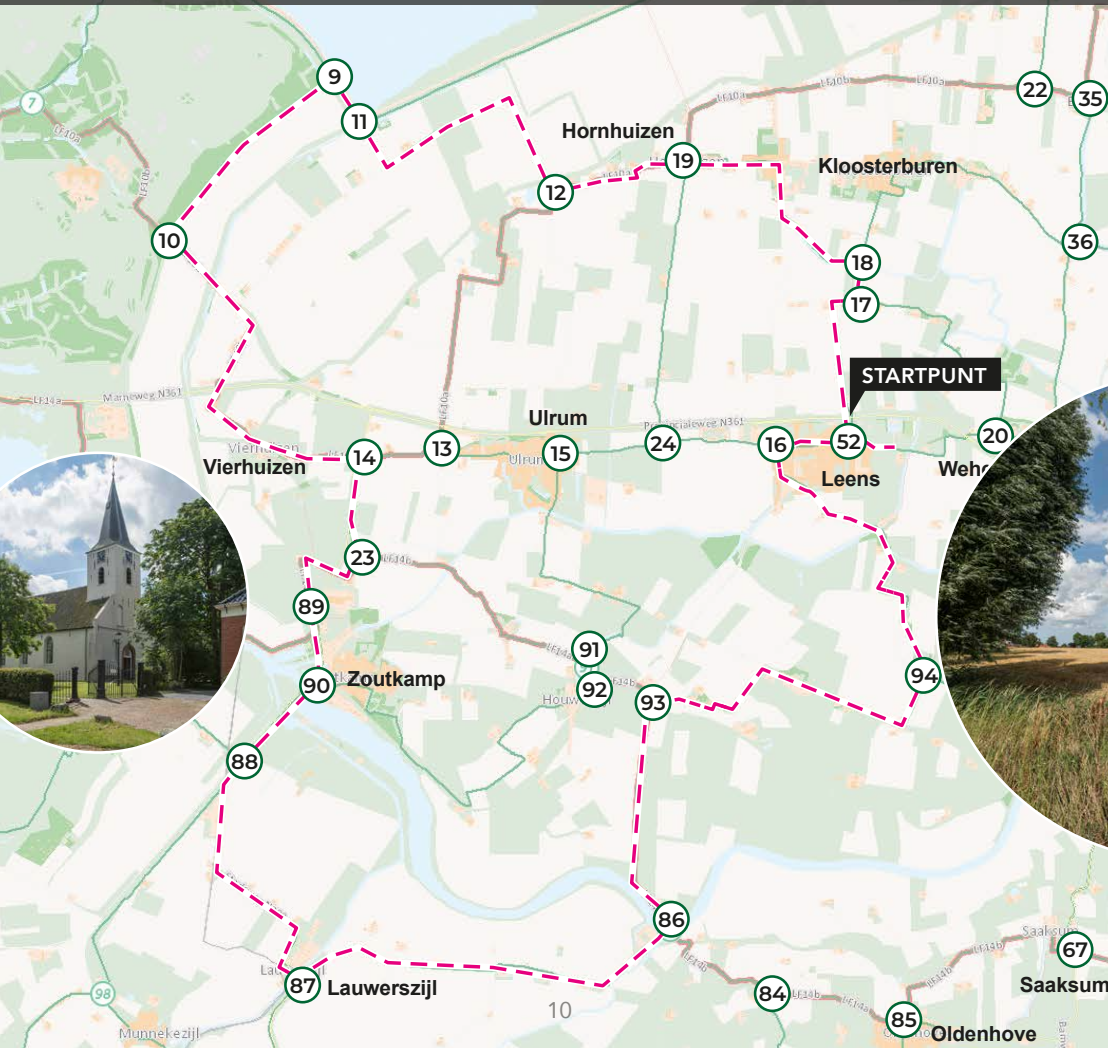
Vanuit Museum / Borg Verhildersum in Wierdendorp Leens waar je ervaart hoe de adel, de boer en de landarbeider leefden in de 19e eeuw, door de polder bij Hornhuizen

(de oude zaaddrogerij is nu een galerie) en langs de zeedijk. Zie de kwelders en de oude en nieuwe boerderijen op in vele eeuwen aangewonnen land. Op de vette klei-grond groeien weelderig de aardappels, het mosterdsaad en het graan. Ervaar de graanrepubliek Groningen, die zoveel rijkdom bracht. Vroeger en nu.

Mede dankzij innovaties in de landbouw. Zoals de Arendploeg, in de 19e eeuw voor het eerst geïmporteerd door boer C. Borgman, woonachtig op Bokum bij Warffum (lange tijd de grootste boerderij van

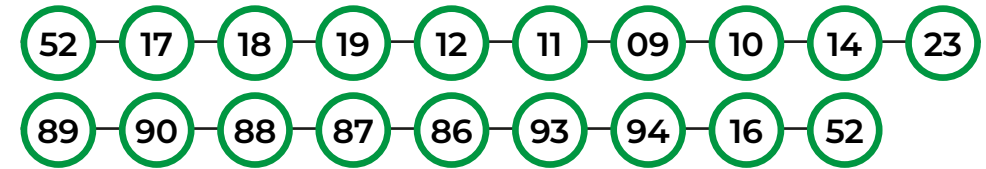
NL), meegebracht van een reis naar Amerika en de uitvinding van de drainage door zijn vriend Cornelis Reinders. Langs Pieterburen en wierdendorpjes als Wierhuizen, Broek, Eenrum en Wehe den Hoorn terug naar Leens. Net buiten Wehe den Hoorn ligt nog het terrein van de vroegere Starkenborgh. Deze borg was ooit ook in bezit van de borgheren van Verhildersum. Nu zorgt Staatsbosbeheer voor het land. In Leens was ook de fabriek waar de eerste zaaiviolen werden geproduceerd. De Arendploeg en de zaaivool zijn te zien in de museumboerderij op Verhildersum waar een grote collectie 19e- eeuwse landbouwwerktuigen en ambachten is.

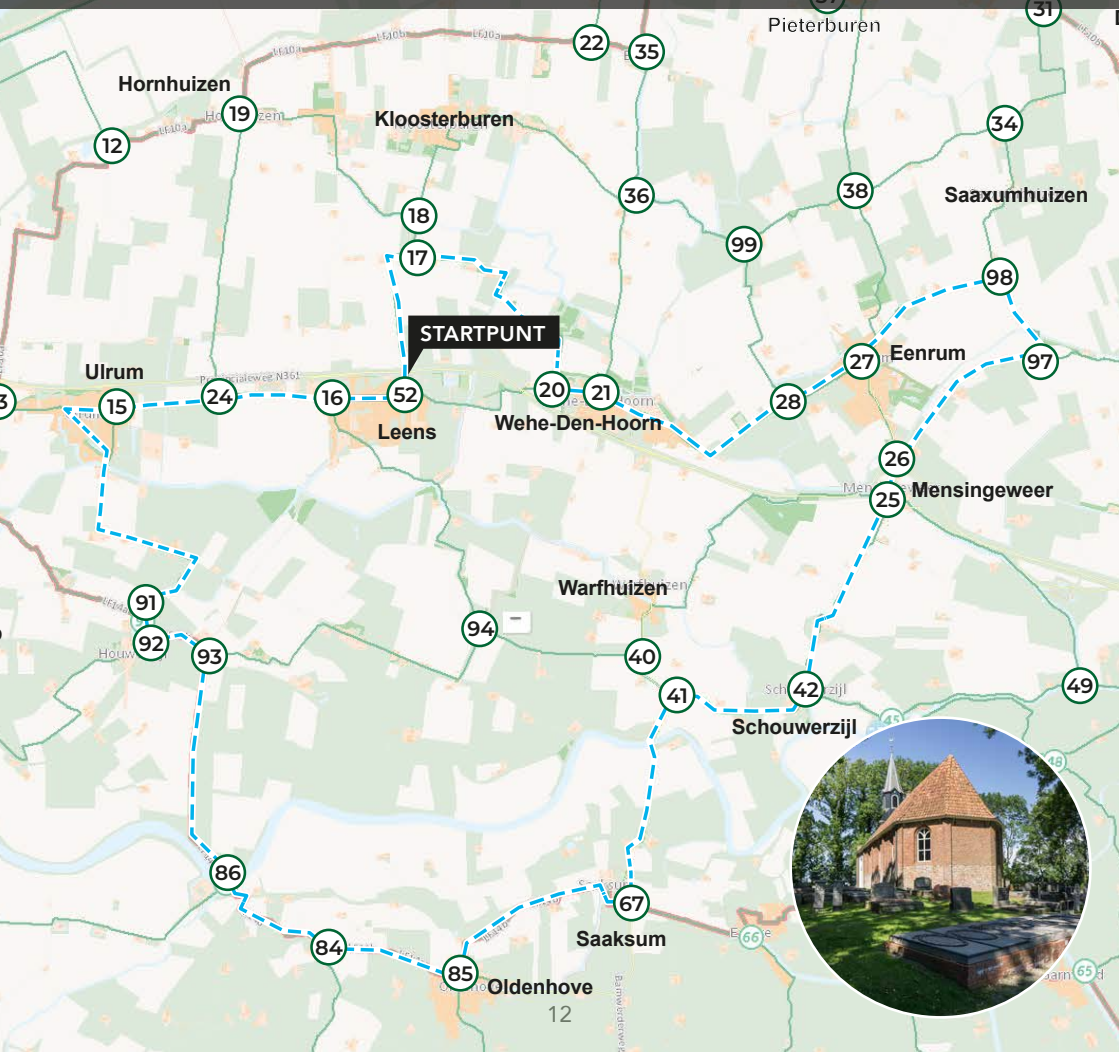

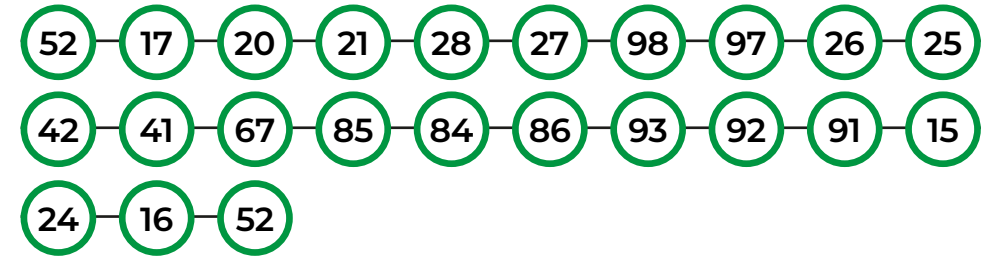
Vanuit Museum / Borg Verhildersum via Kruisweg – een dorpje ontstaan als woonplaats voor landarbeiders - en Hornhuizen in de Westpolder naar de Waddenzee. Je passeert ook Molenrij waar de eerste Groninger mosterd-fabriek werd opgericht (thans Marne mosterd in de stad Groningen). Logisch want er werd en wordt veel mosterdzaad geproduceerd in deze streek. Door naar Nationaal Park Lauwersmeer met zijn nieuwe natuur naar het oude vissersdorp Zoutkamp. Langs Vierhuizen met zijn korenmolen en kerk. En door

het Reitsdiepdal, met zijn 2600 jaar oude bewonersgeschiedenis. Onderweg krijg je uitleg over de dijken en draaikolken; nog te zien op plaatsen waar ooit de zee de dijk doorbrak zoals bij boerderij Westerhorn. Hier schilderden de kunstenaars van De Ploeg zoals Johan Dijkstra hun bijzondere doeken. Ervaar het leven met de zee, zie de sluizen onderweg zoals in Houwerzijl (zijl = sluis) en gemaal Electra; de Waterwolf en geniet van de natuur. Terug via het wierden-dorp Leens met het geboortehuis van Ploegkunstenaar Hendrik Nicolaas Werkman.

WERKEN EN BIDDEN OP DE WIERDEN (38 KM)

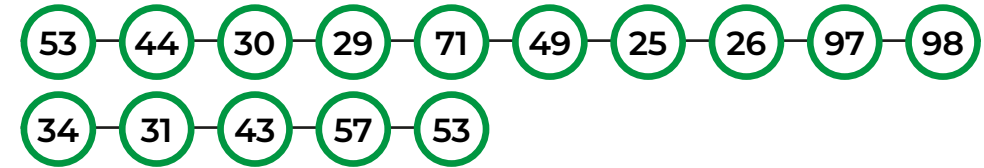
Vanuit Museum / Borg Verhildersum langs prachtige wierdendorpjes als Eenrum en Saaksum. Wist je dat in Groningen vrijwel ieder dorp een middeleeuwse kerkje bezit waarvan de deur meestal open is?

Het staat vaak op het hoogste punt van de wierde. De fietstocht gaat deels over oude kerkpaden waarover de boeren en de landarbeiders naar hun kerk in het dorp wandelden. En langs Warfhuizen waar vroeger ook twee borgen waren. Naast Verhildersum bestonden ooit 62 andere borgen waarvan soms de restanten in de vorm van borgterreinen of bomen langs oprijlanen bewaard zijn gebleven.

Het leven met het water ervaar je overal op deze tocht die ook langs het Reitdiep voert bij Rode Haan. Bij Lauwerszijl zie je de Ruigezandsterpolder, ontstaan in 1877 met

5 boerderijen die van de Stad Groningen waren. Fiets en geniet van de rijke historie en de fraaie natuur. Kijk ook even in de kerk van Leens, gesticht rond het jaar 1100, waar het Hinszorgel staat dat in 1733 geschonken werd door Borgvrouw Anna Habina Lewe, destijds eigenares van Verhildersum. Je ziet er ook de kerkbank van de latere eigenaar van Verhildersum: de familie Van Bolhuis.

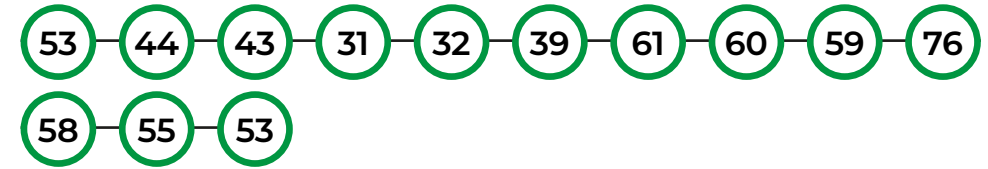
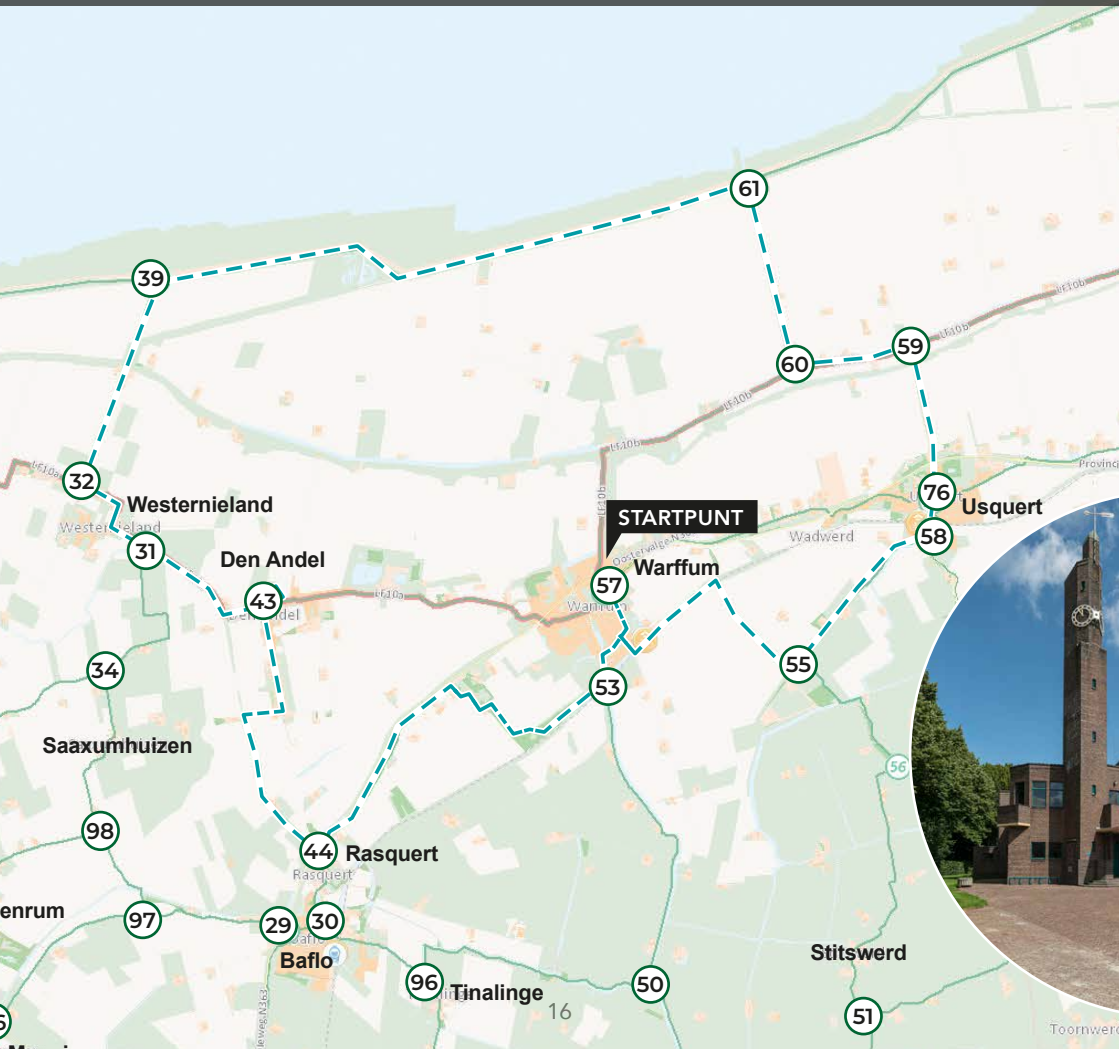

Start bij Openluchtmuseum Het Hoogeland. Deze route leidt langs Middeleeuwse kerkjes, dorpen langs de 19e-eeuwse zeedijk gebouwd voor arbeiders en middenstanders, afhankelijk van de rijke boeren. Langs Winsum, het mooiste dorp van Nederland in 2020, molens en de wierde van Rasquert waar opgravingen zijn gedaan die 3000 jaar bewoners-geschiedenis naar boven brachten, te zien in het Openluchtmuseum. Hier ervaar je het leven in een wierdendorp in het Noorden van Nederland in de 19e-eeuw. Deze fietstocht doet diverse wierdendorpen aan. De tocht voert over de Oude Dijk, die in de 12e-eeuw Noord-Groningen beveiligde

tegen het water van de Waddenzee. De Drukkerij in het openluchtmuseum is afkomstig uit Den Andel. Je ziet Westernieland en Saaxumhuizen, een klein dorpje met een van oorsprong middeleeuwse kerk. Via Mensingeweer, met koren- en pelmolens terecht. De route gaat verder langs Baflo en Rasquert. In dat laatste dorp zijn in de 19e-eeuw diverse archeologische vondsten gedaan, waarvan er veel in Openluchtmuseum het Hoogeland terecht zijn gekomen.

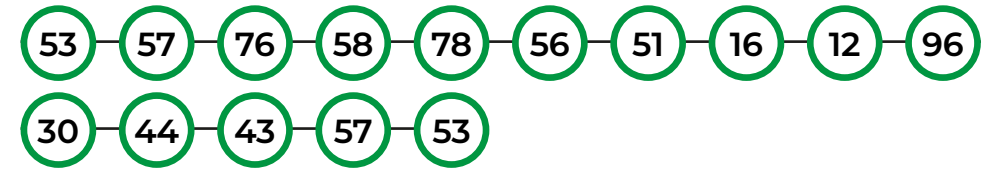
In **Openluchtmuseum Het Hoogeland** zie je hoe de wierdendorpen in Noord-Groningen onderdak boden aan landarbeiders en middenstanders. Hun bron van inkomsten was afhankelijk van de boeren in Groningen.

Die boeren werden in de tweede helft van de 19e-eeuw enorm vermogend.

Zie in Usquert de villa's van de renteniers. En het beroemde Raadhuis dat in 1930 is gebouwd door de bekende architect Berlage. De rijke boeren legden zelfs de polders aan waar je nu fietst. Geniet ook van de sfeer in het zeehaventje met gemaal bij Noordpol-

derzijl. De tocht leidt verder via de zeedijk met uitzicht op Werelderfgoed Waddenzee, tot aan Westernieland. Dan ga je via Den Andel naar Rasquert waar in de 19e eeuw tijdens de afgraving van de vruchtbare wierdengrond vondsten uit bijna 3000 jaar bewoningsgeschiedenis naar boven kwamen. Veel daarvan is te zien in Openluchtmuseum Het Hoogeland.

De route start bij Openluchtmuseum Het Hoogeland in Warffum. Je fietst over de 12e-eeuwse zeedijk en ziet zowel het oude wierdenland als de nieuwe polders die ontstonden uit aangeslibde zeelei. De landbouwopbrengsten van de grote boerderijen in het noorden, werden verhandeld in de Stad Groningen. Al het graan, de aardappelen, melk en boter ging per schip door de smalle kanalen naar het zuiden. Onderdendam ligt op een knooppunt van die vaarten en groeide daardoor uit tot een bestuurlijk centrum van de regio. Hier vind je het voormalige bestuurskantoor van waterschap Noorderzijlvest en de rechtbank. En het Centrum

voor Amsterdamse School in Groningen, dat aandacht besteed aan de architectuur die je in dit gebied zoveel ziet. De route gaat een stukje langs het Boterdiep en komt via Stitswerd in Rottum. Hier stond tot begin 19e eeuw een invloedrijk klooster met veel bezittingen, waaronder het eiland Rottumeroog. En op de wierde Helwerd zou

volgens de legende de blinde bard Bernlef in de 8e eeuw zijn genezen door missionaris Liudger. Nog steeds een betoverend plekje.

MUSEUM / BORG VERHILDERSUM

Wierde 40, 9965 TB Leens

0595 571 430

info@verhildersum.nl

Kijk voor actuele informatie en
openingstijden op de website
www.verhildersum.nl

OPENLUCHTMUSEUM HET HOOGELAND

Schoolstraat 4, 9989 AG Warffum

0595 422 233

receptie@hethoogeland.com

Kijk voor actuele informatie en
openingstijden op de website
www.hethoogeland.com